

Lyred och dess ägare.

För Arvika Tidning.

Lyreds bruk är vackert beläget vid södra änden af Borgsjön i Gunnarskögs socken på gränsen mot Eda. De första byggnaderna anlades därstädes i början af 1830-talet af tre brukspatroner. Efter två af dem, Lyrholm och Edgren, fick bruket sitt namn Lyred. Bland andra inrättningar, som då byggdes, må nämnas masugn, smedjor och hamrar. Masugnen kostade omkring 30,000 kr., en ganska respektabel summa på den tiden. Vid den stora pänningekrisen år 1844 gjorde två af ägarne konkurs, men den tredje stod kvar.

En tid därpå låg bruksrörelsen nästan nere, emedan det ej var någon särskild ägare till bruket, tills detta år 1864 köptes af nuvarande ägaren patron Axel Steinmetz. Då blef det åter lif och rörelse därstädes. Flera nya hus byggdes. Herr S. anlade bl. a. gjuteri och flera hamrar. En blåsmaskin för 2500 kr. beställdes vid Bredsjö bruk på gränsen mellan Västmanland och Närke. På den tiden gick ej järnvägen längre än till Karlstad, och följaktligen måste man då köra alla maskiner därifrån till bestämelseorten. För att skaffa blåsmaskinen till Lyred behöfdes tretton hästar.

Vid bruket bodde då omkring 75 mantalskrifna personer (samt barn). Man kan häraf förstå, att det då ej var så liten rörelse vid bruket. Vid Helgeblafors fanns också denna tiden ett större järnbruk, hvilket dock liksom Lyred nu är nedlagt. Här tillverkades då epik, sön, hästskor, yxor, grytor samt annat klen- och hammarsmide. Då befann sig bruket på höjden af storhet. Hitills hade det stått sig godt, men nu inträdde en försämring. Järnet (malmen) blef efter hvar dyrare, så att järnbruket till stor del måste nedläggas. Såg och kvarn hade under åren också växt upp. Dessa fortsatte ännu en tid sin verksamhet, som dock alltmera aftog, tills den slutligen alldeles upphörde.

Nu är allting förfallet — alla de stora hamrarna, de präktiga masugnarna, gjuteriet, sågen och kvarnen — allting får stå och formligen ruttna ned, beroende på den originelle ägaren patron Steinmetz.

Denne tillhör en holländsk släkt, som invandrade till Sverige, Helsingland, under Gustaf II Adolfs dagar. Af hans förfäder ha somliga varit kopparslagare, andra präster. Han är kusin till den Alfr. Steinmetz som utgifvit katekes, biblisk historia m. m.

I sin ungdom var patron S. mycket vig och stark. Bl. a. berättas, att han kunde lyfta en knipphammare som vägde 42 pund eller c:a 400 kg. o s. v.

Då man nu ser patron S:s resliga o. bredaxlade, fastän af ålder och arbete något böjla gestalt samt hans intelligenta och energiska anletsdrag, förstår man genast att man här har en kunsig och förr betydande man framför sig. Sitt bruk vill han ej lämna, utan allt skall stå i samma skick så länge han lefver. Han har både af bolag och enskilda personer blifvit bjuden rätt stora summor för skogen och bruket, men allt har efter hans tycke varit otillräckligt. Där bor nu den gamle eremitliknande mannen (han har varit gift, men är änkling) ensam i det stora mangårdsbyggnaden. Af boskap har han några hästar, hvilka han mycket värderar och omhuldar. — Om det vore fattigdom som gjorde att han lefde så uzelt vore väl ej så mycket att säga därom. Men då han här en ganska respektfull förmögenhet, så nog är det underligt att han vill lefva som han gör.

Han blir mycket uppmuntrad för hvarje gång någon turist eller annan främling banar sig väg till hans en gång så mäktiga bruk, för att taga i betraktande lämningarna däraf. Då kan han sitta och berätta för dem om »Lyreds storhetsdagar», så att han själf blir röd till tårar, eller ock går han omkring i de många rummen, visande sina gäster gamla antika tafior, kläder, husgeråd m. m., förklarande och berättande.

Nog skulle väl många ha lust att göra en litt till Lyred, isynnerhet då patronen blir så glad för hvar och en som kommer. Äfven de, som vilja se storslagna naturscenerier, böra resa dit upp, ty Gunnarskog och Eda ha i det fallet många präktiga stycken att bjuda på. Då Lyred ej ligger långt från rörska gränsen ligger det ju nära till hands att samtidigt göra en visit öfver gränsen och se hur vårt näbofolk mår i dessa dagar